

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

НАУКОВІ

ТОМ 30

2004 р.

Записки

Економічні науки

LABARUM triumphale TRIADOS
per Tru. Divinissimos Tutelares aduibra
Kaiser Mohiliviana Palladis militantis
in Christo Patris P: Procopii Kolaczynski
Eminentissimi intra feriatis aduinctissimo suo

PRÆSENTATVM.

Trino Virtutu Theologiaru Choru
to Illustre sub Signis Alma Orthodoxa
Profixum Ac natales Aduictissimi
eisdem Almi Orthodoxi Collegii Rectoris
Innocentio Szczyrski. monacho O.D.B:

Quæ Vexilla micat? tonat equis classica Mauror?

SPSS.A

Fides, et fides quas Strenata Divi...

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ НА КОРОТКОСТРОКОВУ ПЕРСПЕКТИВУ

Проаналізовано поточні тенденції страхового ринку України. Вказано основні проблеми розвитку, серед яких особливу увагу зосереджено на проблемі схемності страхування та його кількісних вимірах. Запропоновано шляхи подолання зазначених проблем, основою яких є більш виважена державна регуляторна політика щодо страхового ринку України.

За останні 3–5 років про український страховий ринок пишуть і говорять як про стрімко зростаючий, незважаючи на зміну моделі розвитку української економіки з інвестиційної на споживчо-інвестиційну. Середні темпи зростання ринку впродовж 1999–2003 рр. становлять 54,9 %, обсяг статутних фондів страховиків збільшився порівняно з 1999 р. в 4,8 раза. Причини такого зростання різноманітні: по-перше, це прибутковий вид бізнесу й, очевидно, він приваблює інвесторів, по-друге, цей вид економічної діяльності дає змогу оптимізувати оподаткування суб'єктів господарювання (придбані поліси зменшують базу оподаткування). Усі оператори страхового ринку та їх клієнти чітко розуміють, що тільки

третина страховиків (з приблизно 350 компаній у 2003 р.) активно працюють і надають якісні фінансові послуги. Очевидно й те, що підвищення вимог щодо статутних фондів у 2001 р. на їх суттєве збільшення не вплинуло. Варто лише констатувати, що стрімко зросли основні страхові макропоказники, відповідно до яких слід представити порівняльну характеристику щодо зарубіжних ринків. Так, страхові внески у відсотках до ВВП щороку збільшуються і в 2002 р. становили 2,01 % (у 2001 р. – 1,49 %), страхові премії на душу населення – 17,1 доларів США. За рейтингом страхової групи «Swiss Re» (Швейцарія) [1], Україна в 2002 р. посідала *п'ятдесят перше місце* у світі (у 2001 р. – *п'ятдесяте*, у 2000 р. –

шістдесяті) за зібраними страховими преміями (за винятком страхування життя), часткою страхових премій на світовому ринку, а також за відношенням страхових премій до ВВП та премій на душу населення, але за темпами зростання обсягів страхових премій (з урахуванням інфляції) – на *третьому*. Страховий ринок України становить за ризиковими видами страхування близько 0,06 % від світового, а зі страхування життя – 0,01 %.

Вітчизняний ринок (рис. 1) можна віднести до ринків, що розвиваються, з ВВП на душу населення менше 6000 дол. США. Причому існує досить чітка залежність середнього доходу на особу в країні та розвитку страхового ринку – країни з ВВП на душу населення понад 24 000 дол. США, безперечно, належать до країн із високорозвиненим страховим ринком, це, зокрема, Австрія, Німеччина, Франція, Бельгія, США, Японія, Швейцарія (рис. 1).

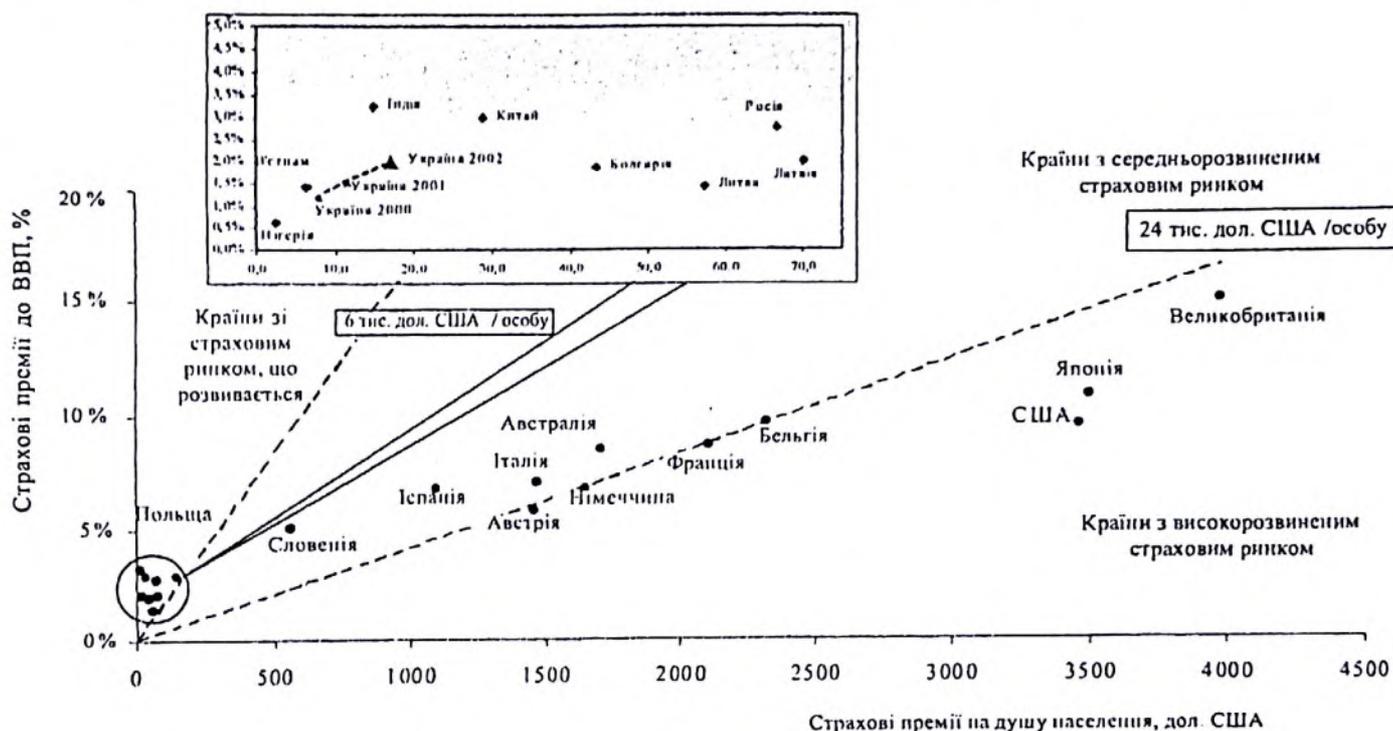

Рис. 1. Макроекономічні індикатори розвитку страхових ринків країн світу в 2002 р.*

Ідеально уряд кожної країни зацікавлений у розвитку страхового бізнесу, що пов'язано не тільки з виконанням соціальних функцій, які притаманні страхуванню взагалі, а й суто економічних – збільшенням внеску у ВВП страхових організацій зі зменшенням грошової маси в готівковому обігу, інвестиційною спрямованістю страхових інститутів; забезпеченням економічної безпеки суб'єктів господарювання від потенційних виробничих ризиків, катаклізмів природного, екологічного та техногенного характеру.

У структурі споживчого попиту України послуги займають 22,5 % і у ВВП держави фінансове посередництво, до якого відносять страхування, перерозподіляє до 2,6 % доходів (у 2001 р.) [2, 3].

У 2002 р. на страховому ринку України здійснювало діяльність 338 страховиків (328 – на 31 грудня 2001 р., 283 – на кінець 2000 р., 263 – на кінець 1999 р.)¹. Кількісний аналіз страхового ринку України за 1998–2002 рр. дає можливість зробити такі висновки.

Майнове страхування. У структурі видів страхування стосовно сплати страхових внесків майнове страхування набуло пріоритетного значення (61,6–76,9 %), що характеризує його як найрозповсюдженіший вид страхування в 1998–2002 рр., і зокрема юридичних осіб (оскільки частка страхових платежів страхувальників-громадян незначна – 3,8–6,1 %). Особливо вражають були темпи зростання в 2000 р. – 206,3 % (проти 127,7 % у 1999 р.). Це свідчить, *по-перше*, про появу нових власників, які потребують

* Джерело: розрахунки автора за даними Міжнародного страхового інституту, «Swiss Re», Світового Банку.

¹ За даними Державної комісії з питань регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг), департаменту фінансових установ та ринків Міністерства фінансів України, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю.

шістдесяті) за зібраними страховими преміями (за винятком страхування життя), часткою страхових премій на світовому ринку, а також за відношенням страхових премій до ВВП та премій на душу населення, але за темпами зростання обсягів страхових премій (з урахуванням інфляції) – на *третьому*. Страховий ринок України становить за ризиковими видами страхування близько 0,06 % від світового, а зі страхування життя – 0,01 %.

Вітчизняний ринок (рис. 1) можна віднести до ринків, що розвиваються, з ВВП на душу населення менше 6000 дол. США. Причому існує досить чітка залежність середнього доходу на особу в країні та розвитку страхового ринку – країни з ВВП на душу населення понад 24 000 дол. США, безперечно, належать до країн із високорозвиненим страховим ринком, це, зокрема, Австрія, Німеччина, Франція, Бельгія, США, Японія, Швейцарія (рис. 1).

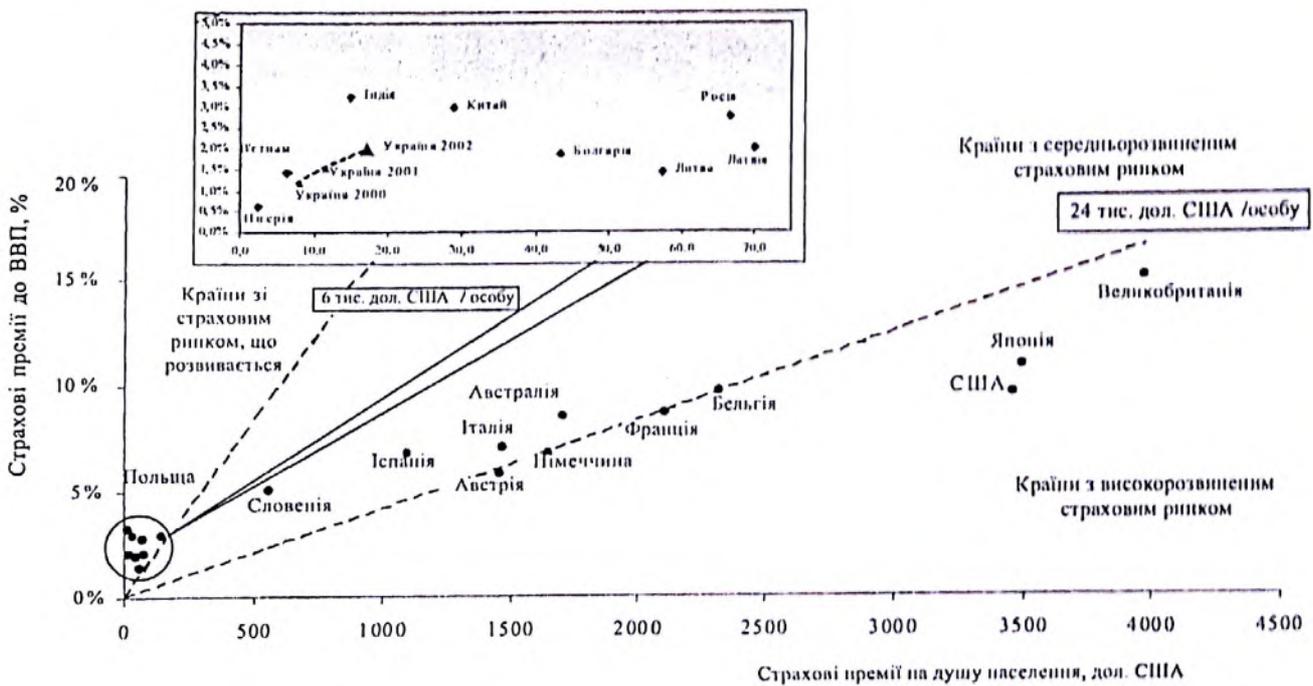

Рис. 1. Макроекономічні індикатори розвитку страхових ринків країн світу в 2002 р.*

Ідеально уряд кожної країни зацікавлений у розвитку страхового бізнесу, що пов'язано не тільки з виконанням соціальних функцій, які притаманні страхуванню взагалі, а й суто економічних – збільшенням внеску у ВВП страхових організацій зі зменшенням грошової маси в готівковому обігу, інвестиційною спрямованістю страхових інституцій; забезпеченням економічної безпеки суб'єктів господарювання від потенційних виробничих ризиків, катаклізмів природного, екологічного та техногенного характеру.

У структурі споживчого попиту України послуги займають 22,5 % і у ВВП держави фінансове посередництво, до якого відносять страхування, перерозподіляє до 2,6 % доходів (у 2001 р.) [2, 3].

У 2002 р. на страховому ринку України здійснювало діяльність 338 страховиків (328 – на 31 грудня 2001 р., 283 – на кінець 2000 р., 263 – на кінець 1999 р.)¹. Кількісний аналіз страхового ринку України за 1998–2002 рр. дає можливість зробити такі висновки.

Майнове страхування. У структурі видів страхування стосовно сплати страхових внесків майнове страхування набуло пріоритетного значення (61,6–76,9 %), що характеризує його як найрозповсюдженіший вид страхування в 1998–2002 рр., і зокрема юридичних осіб (оскільки частка страхових платежів страхувальників-громадян незначна – 3,8–6,1 %). Особливо вражаючі були темпи зростання в 2000 р. – 206,3 % (проти 127,7 % у 1999 р.). Це свідчить, *по-перше*, про появу нових власників, які потребують

* Джерело: розрахунки автора за даними Міжнародного страхового інституту, «Swiss Re», Світового Банку.

¹ За даними Державної комісії з питань регулювання ринків фінансових послуг України (Держфінпослуг), департаменту фінансових установ та ринків Міністерства фінансів України, Комітету у справах нагляду за страховою діяльністю.

страхового захисту. Така тенденція посилюється в міру зростання економічного потенціалу суб'єктів ринкових відносин. По-друге, про наявність схемного бізнесу (псевдостраховання), адже окремі види майнового страхування відносять до найменш ризикового страхування. Схемний страховий ринок – це ринок, через який суб'єкти господарювання (фінансово-промислові групи, холдинги тощо) оптимізують оподаткування або реалізують зарплатні проекти. За структурою страхових платежів у 1999–2002 рр. (рис. 2) найпопулярнішим страховим ризиком є страхування фінансових ризиків (обсяги надання

послуг рівномірно зростають з 28,0 % у 1999 р. до 47,0 % у 2002 р.) і страхування від вогневих ризиків (1999 р. – 26,0 %, 2000 р. – 21,0 %, 2001 р. – 20,0 %, 2002 р. – 17,0 %). Проте рівень страхового захисту ризиків, пов'язаний з промисловим виробництвом, залишається достатньо низьким – страхуванням охоплено не більше 4,75 % від вартості всіх основних фондів промисловості [4].

Упродовж 1999–2002 рр. майнове страхування відзначається також виплатою страхових відшкодувань – темпи зростання страхових відшкодувань коливаються в межах 79,8 % – 213,8 %.

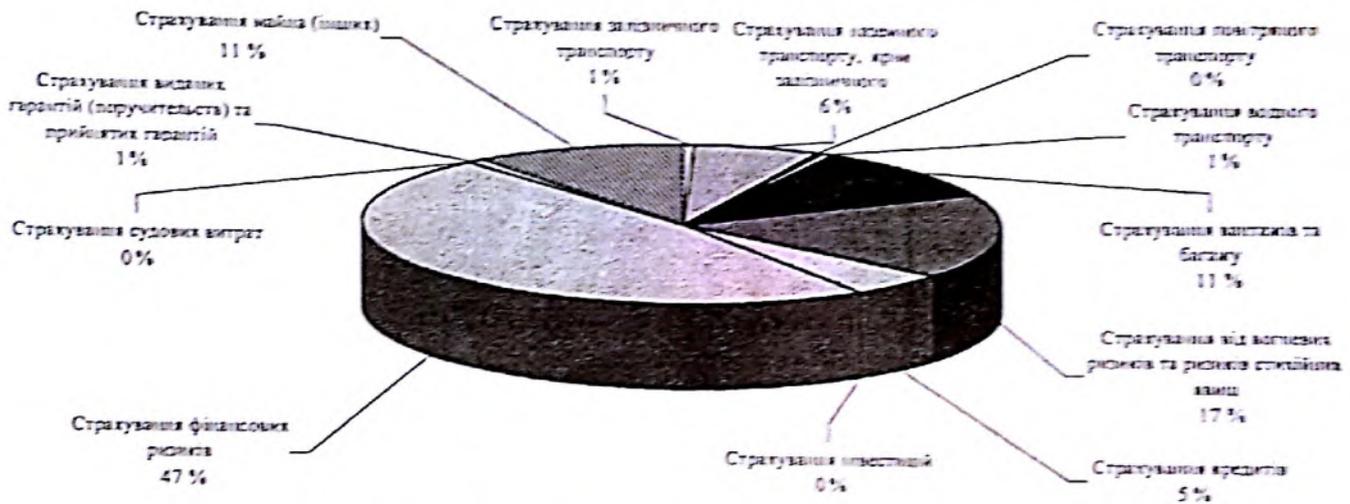

Рис. 2. Структура платежів з майнового страхування в 2002 р.

З 1999 р. зростає і загальна кількість договорів майнового страхування. Так, максимальна кількість договорів страхування, укладених протягом 2001 р., у перерахунку на одного страховика становить – 17 438, або 17,4 % від загальної кількості укладених договорів із цього виду страхування [5].

Страхування відповідальності. Обсяги надходжень страхових внесків, починаючи з 1999 р., зростали циклічно. Так, у 1999 р. приріст становив 157,2 %, в 2000 р. – 12,6 %, в 2001 р. – 19,8 %, а в 2002 р. – 40,4 %. За останні п'ять років структура страхових внесків, які надходили по каналах добровільного страхування відповідальності, практично залишається незмінною і коливається в межах 8,9–9,5 %, винятком є лише 1999 р. – 15,5 %. Рівень розвитку цієї галузі недостатній. Крім того, цей вид страхування не характеризується платністю послуг, адже рівень страхових відшкодувань у 1998–2002 рр. у межах 14,0–25,6 % переважно нижчий, ніж у цілому по страховому ринку (рис. 3).

Найпоширенішим видом страхування відповідальності є страхування цивільної відповідальності

власників наземного транспорту, включаючи відповідальність перевізника (у структурі страхових платежів у 1999–2002 рр. – 8,4–20,0 % [рис. 4]), та інша відповідальність перед третіми особами (у структурі страхових платежів у 1999–2002 рр. – 71,0–88,3 % [рис. 4]). Переважна більшість договорів страхування укладена зі страховальниками – юридичними особами (частка коштів страховальників юридичних осіб у страхових платежах становить у 1998–2002 рр. 76,5–95,3 % [5]).

Невеликий портфель страхових договорів із зазначеного виду свідчить про недостатній розвиток страхового ринку України та недосконалість регулювання господарських відносин на ринку.

Особисте страхування та страхування життя. Нестабільна фінансово-економічна ситуація в Україні призвела до того, що ця галузь страхування не набула належного розвитку, оскільки здебільшого вона передбачає тривалий термін дії договорів. Інфляційні процеси та неможливість формувати резерви зі страхування життя в іноземній валюті (незважаючи на те, що відсутній податок на прибуток) не створили на-

Рис. 3. Динаміка надходжень страхових внесків та виплата страхових відшкодувань у 1998–2002 рр.

лежних умов накопичувальних видів страхування. Структура ринку особистого страхування залишається незмінною впродовж останніх п'яти років – 5,8–7,6 %, але темпи зростання, особливо в 2000 р. (74,4 %), обнадійливі. Структура страхових платежів у 1999–2002 рр. змістилася у бік зростання частки медичного страхування з 12,0 до 51,0 % (це пов'язано в основ-

ному зі збільшенням в Україні міжнародних корпорацій, які у переважній більшості забезпечують працюючих соціальним пакетом) та зменшення страхування здоров'я у разі хвороби – з 38,0 % до 22,0 %; має тенденцію до зменшення і структура страхування від нещасних випадків на транспорті з 50,0 % у 1999 р. до 27,0 % у 2002 р. (рис. 5).

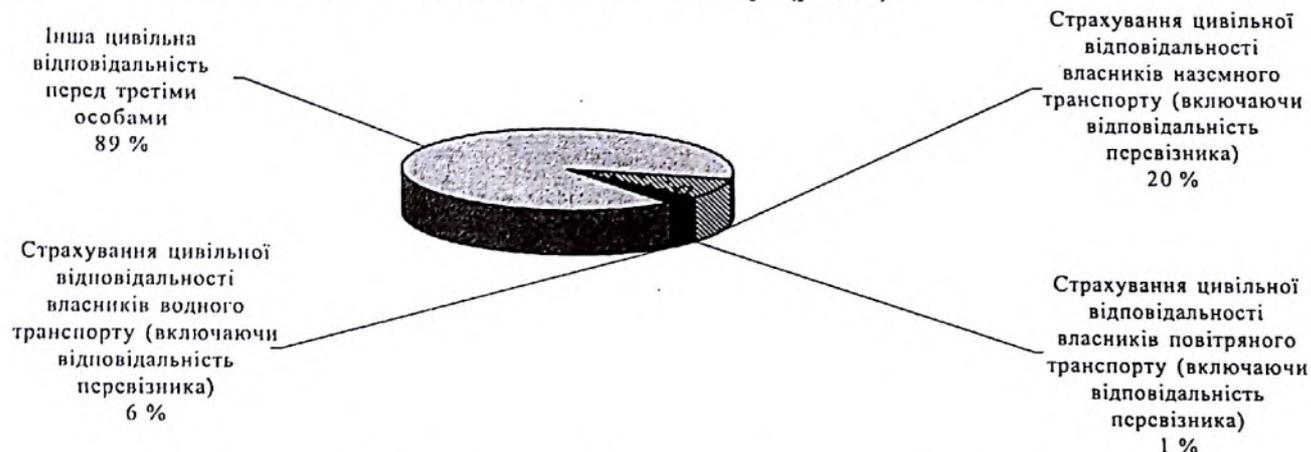

Рис. 4. Структура платежів зі страхування відповідальності в 2002 р.

Незадовільною є ситуація зі страхуванням життя: темпи зростання страхового ринку відзначено лише в 2000 р. – на 31,6 % (у 1999 р.

спостерігався спад в 1,7 раза). У структурі страхових внесків на ринку частка 0,47–1,63 % [6–9].

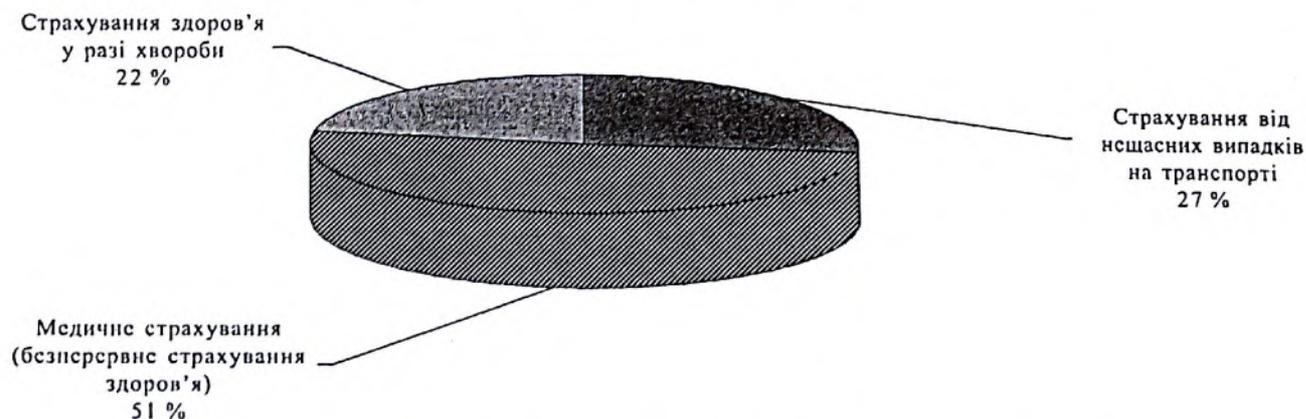

Рис. 5. Структура страхових платежів з особистого страхування в 2002 р.

Незважаючи на значну кількість обов'язкових видів страхування у законодавстві України, домінуючою є добровільна форма страху-

вання (рис. 6), що пов'язано переважно з відсутністю нормативного забезпечення обов'язкових видів.

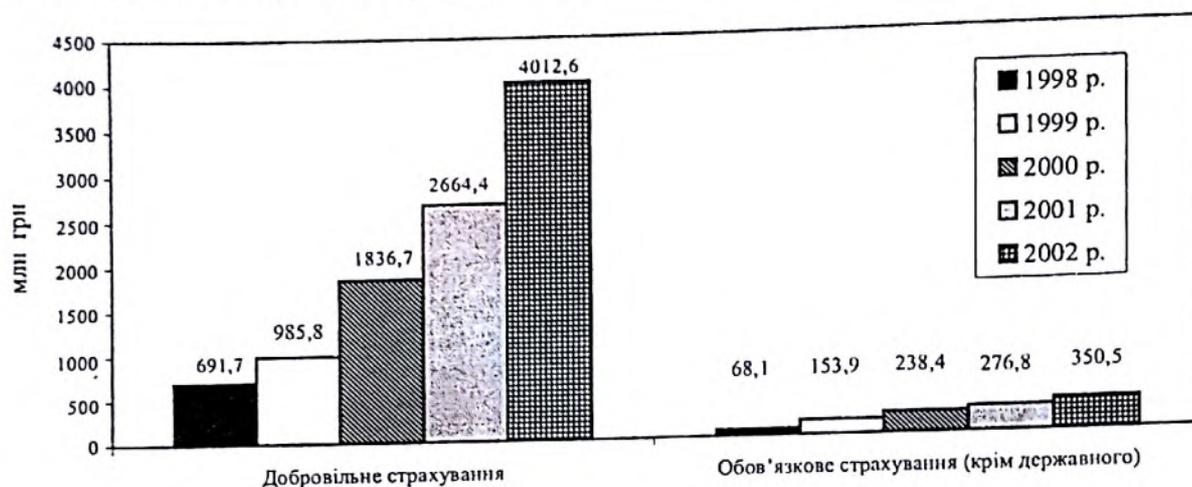

Рис. 6. Структура форм страхування у 1999–2002 рр.

Державне обов'язкове особисте страхування суттєво не впливає на страховий ринок України, оскільки в структурі видів страхування займає незначну частку. Крім того, такі послуги надає лише одна компанія – національна акціонерна страхова компанія «Оранта».

За даними Мінфіну станом на 31 грудня 2002 р. сукупний розмір активів українських страховиків, визначених статтею 31 Закону України «Про страхування», становить 4105 млн грн (на 80,9 % більше, ніж аналогічний показник 2001 р.). Темпи зростання активів страхо-

вих компаній випереджають аналогічний показник високорозвинених країн, хоча їх величина незрівнянно мала. Структура страхових активів показує, що страховики надають перевагу інвестуванню тимчасово вільних коштів у цінні папери (табл. 1), загальний обсяг таких інвестицій становить 1367,9 млн грн, або 33,3 % загального обсягу активів, темп приросту цього показника у 2002 р. становить 110,8 % до рівня минулого року. Але слід відзначити появу в 2002 р. нової категорії страхових активів – банківські метали.

Таблиця 1. Структура активів для представлення страхових резервів страхового ринку України в 2001–2002 рр.

Категорії активів, визначені статтею 31 Закону України «Про страхування», для представлення страхових резервів	За станом на:		Приріст		Структура за станом на:	
	2001 р.	2002 р.	тис. грн	%	2001 р.	2002 р.
					%	
Всього, тис. грн	2269303,9	4105186,5	1835882,6	80,9	100,0	100,0
у тому числі:						
1) грошові кошти на розрахункових рахунках	452991,7	980133,3	527141,6	116,4	20,0	23,9
2) банківські вклади (депозити)	369732,1	647679	277946,9	75,2	16,3	15,8
3) банківські метали	0	13668,2	13668,2	0	0	0,3
4) нерухоме майно	142876,9	148600,9	5724	4,0	6,3	3,6
5) цінні папери, що передбачають одержання доходів	648809,5	1367949,2	719139,7	110,8	28,6	33,3
6) цінні папери, що імітуються державою	43252,9	33408,9	-9844	-22,8	1,9	0,8
7) права вимоги до перестраховиків	611186,9	913171	301984,1	49,4	26,9	22,2
8) готівка в касі	453,9	576	122,1	26,9	0	0

Страхові компанії, що акумулюють величезні фінансові ресурси, сприяють розвитку різноманітних галузей бізнесу, крім того, забезпечують захист стабільності виробничого відтворювального процесу. Так, *статутні фонди страховиків* за період від 1999 р. до 2002 р. зросли у 4,7 раза (рис. 7), що можна пояснити не тільки збільшенням кількості страховиків, а й підвищенням вимог

до статутних фондів. Вже до кінця 2004 р. компанії, що займаються ризиковими видами страхування, повинні довести розмір свого статутного капіталу до 1 млн євро, а страховики, що спеціалізуються на страхуванні життя, – до 1,5 млн євро. Враховуючи значне підвищення вимог до сплачених статутних фондів у страховиків (у 2–10 разів), їх підвищення відбувається повільно.

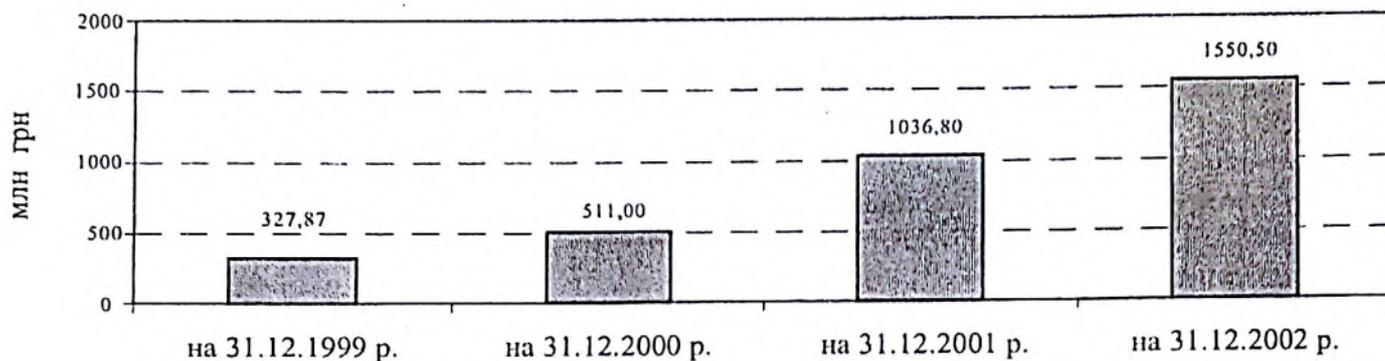

Рис. 7. Динаміка сплаченого статутного фонду страховиків України у 1999–2002 рр.

У 1999–2002 рр. спостерігається стрімке зростання *сформованих страхових резервів* страховиків України (рис. 8). Так, їх обсяг порівняно з 1999 р. зріс у 3,4 раза і на початок 2003 р. становив 1898,2 млн грн. Зросли й обсяги технічних резервів (у 3,5 раза), в тому числі резерви збитків (у 11,9 раза). Таке зростання є

закономірним, оскільки наявна нормативна взаємозалежність резервів від страхових платежів.

Резерви зі страхування життя у 1999–2002 рр. змінювались циклічно (у 2001 р. порівняно з 2000 р. вони зменшились на 22 %, а в 2002 р. порівняно з 2001 р. – зросли на 56,6 %).

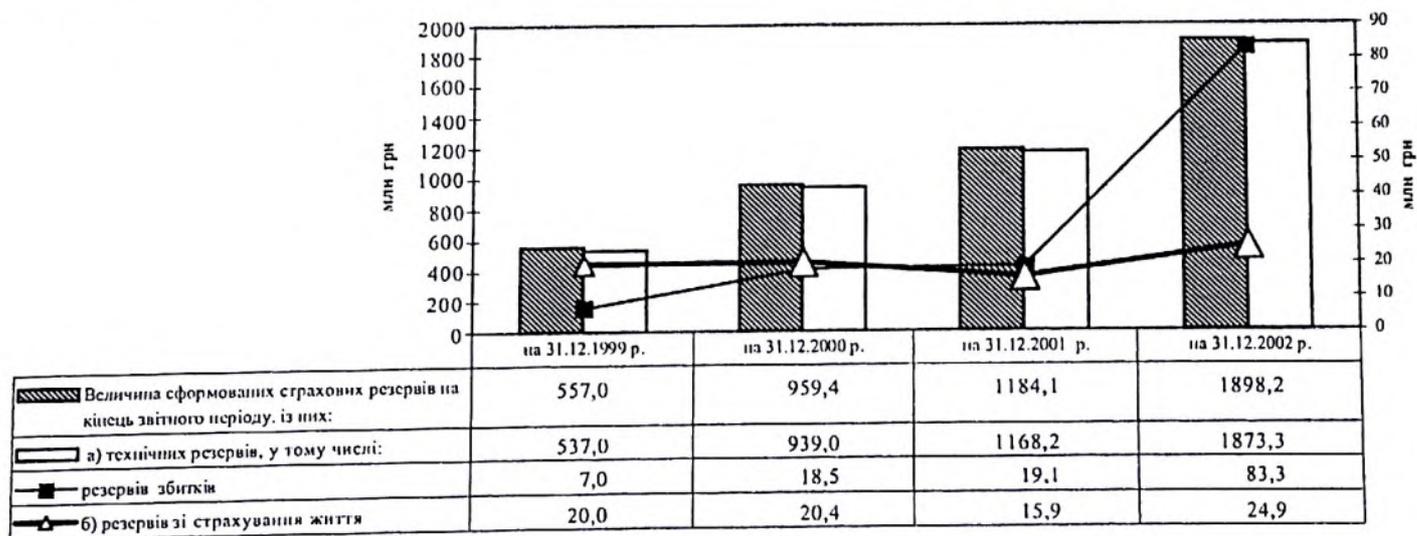

Рис. 8. Динаміка сформованих страхових резервів страхового ринку України у 1999–2002 рр.

Звичайно, обсяги страхового ринку України та його структура на сьогодні навіть наближено не відповідають рівню розвинених країн. Разом з тим варто відзначити, що страховий ринок України у 2000–2002 рр. розвивався в умовах поживлення економічної діяльності та зростання обсягів промислового виробництва. Крім того, він розвивався досить високими темпами по-

рівняно з іншими галузями економіки, і незаперечним є той факт, що намітилися позитивні якісні тенденції його розвитку.

Динамічно розвиваючись, український страховий бізнес має багато проблем, незважаючи на позитивні тенденції діяльності страхових компаній та страхового ринку в цілому. У цій статті наявні проблеми страхового ринку України не дослі-

джуються комплексно, наведемо лише основні з них, проаналізувавши публікації Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова [10–12]. Отже, наявні проблеми можна згрупувати за такими категоріями.

Економічні: низький платоспроможний попит фізичних і юридичних осіб, невеликі обсяги і недосконала структура капіталу страховиків, дуже низькі можливості вітчизняних страхових компаній щодо компенсації великих збитків, відсутність надійних інвестиційних інструментів для довгострокового розвитку страхових резервів.

Організаційно-правові: відсутність цілеспрямованої державної політики в галузі страхування, що призводить до безсистемності розвитку; відсутність обґрунтованої концепції розвитку страхового ринку; недосконала існуюча нормативно-правова база, що регламентує розвиток страхування; необґрунтовано велика кількість обов'язкових видів страхування, наявність «кептивних» організацій, що призводить до дуже низького рівня виплат і страхового захисту; низький рівень державного регулювання і нагляду за страховим ринком, протекціонізм, що обумовлює монополізацію окремих сегментів ринку і галузевий монополізм.

Функціональні: низька прибутковість і збитковість окремих видів страхування; відсутність середньо- і довгострокового планування страховими компаніями своєї діяльності; низький рівень кваліфікації кадрів; порушення законодавства; страхове шахрайство і відсутність скоординованих методів боротьби з ним; невеликий порівняно із закордонними країнами асортимент страхових послуг, що пропонуються клієнтам; неоптимальність страхових портфелів; низька технологічність проведення страхових операцій; відсутність традицій позитивного досвіду роботи з клієнтами, особливо з новими видами страхування.

Інформаційно-аналітичні: низький рівень упровадження в страхову практику інформаційних технологій; відсутність якісної статистичної інформації і недостатність обґрунтованих інформаційно-аналітичних матеріалів про стан і проблеми формування страхового ринку; недосконалість фінансової звітності страховиків і методів обробки даних, що не дозволяє вірогідно визначити фінансовий стан компаній і результати їх діяльності; відсутність банку даних несумлінних страхувальників; відсутність досконалих рейтингів страхових компаній, що полегшують оцінку страховиків і вітчизняних рейтингових

агентств; непрозорість даних щодо структури власності вітчизняного страхового ринку.

Соціально-психологічні: відсутність довіри населення і суб'єктів господарювання до страхових компаній, відсутність необхідної системи гарантування страхових виплат, відсутність страхової культури в потенційного споживача страхових послуг.

На нашу думку, серед наведених проблем слід особливо виділити дві, що породжують поділ страхового ринку України на види бізнесу та дозволяють переоцінити якісні зміни на ньому. *По-перше*, низький рівень державного регулювання та нагляду за страховим ринком України: *по-друге*, деформоване, постійно змінюване податкове законодавство, що не виконує покладених на нього функцій, крім фіскальної.

Зазначені проблеми інтегруються в поділ страхового ринку за видами бізнесу – класичний, кептивний та схемний. Можна оцінити страховий ринок 2002 р. за видами страхування, подавши його на рис. 9. *Класичний* страховий ринок – надання реального страхового захисту з урахуванням інтересів страхувальників, як правило, без лобіювання будь-яких інтересів. *Кептивний* страховий ринок – це примусове страхування компанії, що належать одному холдингові або фінансово-промисловій групі. Такі страхові компанії створюються з метою обслуговування потреб у страхуванні компанії-засновника і, як правило, утримуються від проведення операцій комерційного (класичного) страхування. Страховик, що належить якій-небудь одній компанії, зазвичай називається кептивом компанії-засновника. Кептив, створений спільно двома або більше компаніями, називається кептивною страховою компанією групи або об'єднання.

У 2002 р. класичний ринок страхування в Україні становив близько 1334,1 млн грн. Найбільша питома вага класичного страхування припадає на страхування майна юридичних осіб, вантажів і фінансових ризиків (12,2 %), страхування відповідальності (5,3 %), добровільне страхування на транспорті (3,3 %) й обов'язкове автострахування (2,6 %).

Основна частка кептиву припадає на страхування майна юридичних осіб, вантажів, фінансових ризиків (12,2 %), добровільне страхування на транспорті (2,3 %) й обов'язкове автострахування (2,1 %).

Схемний страховий ринок концентрується у найменш ризикових видах страхування, зокрема в майновому страхуванні, страхуванні відпові-

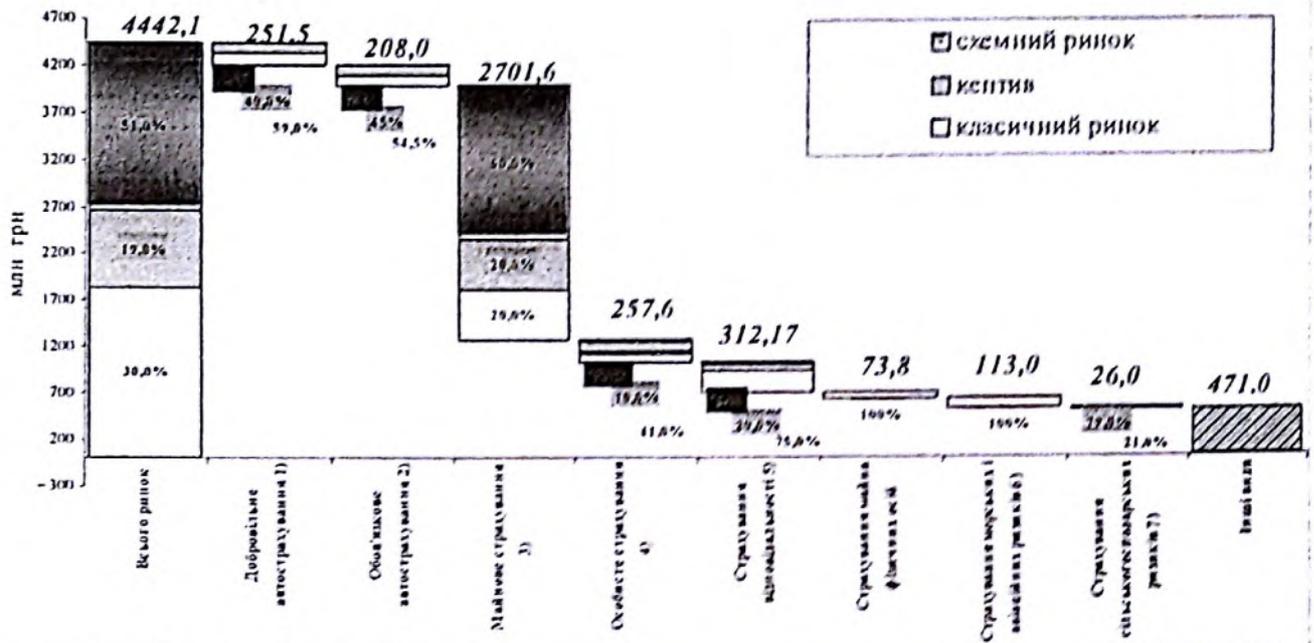

Рис. 9. Загальний обсяг страхових премій за видами страхування і видами бізнесу

Примітки: ¹⁾ Добровільне автострахування: страхування наземного транспорту (крім залізничного), страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту; ²⁾ Обов'язкове автострахування: страхування від нещасних випадків на транспорті, страхування цивільної відповідальності (за звичайними договорами і за додатковими договорами, Зелена картка); ³⁾ Майнове страхування: страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних лих юр осіб, страхування вантажів і багажу, страхування фінансових ризиків; ⁴⁾ Особисте страхування: страхування від нещасних випадків, медичне страхування, страхування здоров'я у разі хвороби; ⁵⁾ Страхування відповідальності: усі, крім страхування цивільної відповідальності власників наземного транспорту; ⁶⁾ Страхування морських і авіаційних ризиків: страхування водного транспорту, страхування членів екіпажу, працівників замовника авіаробіт, повітряних суден, відповідальності повітряного перевізника, відповідальності експлуатанта повітряного перевізника; ⁷⁾ Страхування сільськогосподарських ризиків.

дальності. Так, страхування зменшує базу оподаткування податку на прибуток, оскільки витрати на придбання страхових полісів та договорів страхування списуються на валові витрати від основної діяльності. Як правило, укладаються угоди на значні суми страхування зі значними обсягами відповідальності страховика, які вони не можуть утримувати (через обмеженість статутних фондів та резервів) і майже всі ризики передають у перестраховання, зокрема нерезидентам. Так, за даними голови Держфінпослуг [14] «частка перестраховання в цілому займає 57 %, у тому числі нерезидентам – майже 35 %. При бурхливому зростанні ринку все більше коштів спрямовується за кордон, зокрема 52,2 % до Литви, 22 % до Латвії, 8,2 % до Росії, 6 % до Молдови, а обсяги перестраховання в розвинених країнах займають незначну частку». Звичайно, вивезені через перестраховання кошти повертаються у вільні економічні зони та зони пріоритетного розвитку, кількість яких згідно з чинним законодавством в Автономній Республіці Крим та 12 областях України становить: 11 спеціальних (вільних) економічних зон та 72 території пріоритетного розвитку зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності. За даними експрес-доповіді в 2003 р. Держкомстату України [15], най-

більші обсяги інвестицій внесені нерезидентами з: США – 118,7 млн дол. США (або 25,8 % загального обсягу іноземних інвестицій), Сполученого Королівства – 45,9 млн дол. США (10,0 %), Швейцарії – 39,0 млн дол. США (8,5 %), Австрії – 32,0 млн дол. США (7,0 %), Польщі – 28,0 млн дол. США (6,1 %), Кіпру – 17,4 млн дол. США (3,8 %), Німеччини – 13,5 млн дол. США (2,9 %), Латвії – 11,9 млн дол. США (2,6 %), Віргінських Британських островів – 10,6 млн дол. США (2,3 %), Японії – 10,1 млн дол. США (2,2 %), інших країн – 164,8 млн дол. США (35,9 %).

Отже, в 2002 р. з 4442,1 млн гривень страхових платежів в Україні лише близько 30 % припадає на класичний ринок і 19 % – на кептивний ринок – це, власне, складає страховий бізнес. Проведена оцінка дозволяє більш реально оцінити розвиток страхового ринку України. Так, обсяги ринку реального страхового бізнесу за страховими платежами становлять 1484,95 млн грн., страхові платежі у відсотках до ВВП – 1 %, темпи зростання ринку в 2002 р. – 48,4 %, в 2003 р. орієнтовно 72,7 %.

Після доповіді Президента України 29 січня 2003 р. [13] на Всеукраїнській нараді з проблем боротьби з організованою злочинністю і корупцією та захисту прав людини вийшла низка пуб-

лікацій [14, 16] про наявність «псевдостраховання». Ніби до виступу цієї проблеми не існувало, і урядовці, отримуючи статистичну звітність від страхових організацій, не могли розмежувати схемний бізнес (псевдостраховання) від ринку класичного і кептивного страхування або вже настала критична маса псевдостраховання, яку приховувати надалі неможливо. Очевидно, після гучних заяв Президента України на страховий ринок почався значний тиск.

По-перше, шукаючи дохідну частину Державного бюджету України та відповідно до стрімкого розвитку основних макропоказників, уряд намагається збільшити ставку податку на валові доходи від страхової діяльності з 3 до 6 відсотків. До збільшення відсоткової ставки податку на валові доходи від страхової діяльності, на нашу думку, більшість учасників ринку ставиться пасивно. Таке підвищення суттєво не вплине на їхній подальший розвиток, але є інші компанії, які реально надають масові страхові послуги. Такі компанії відрізняє структура страхового портфеля, рівень виплат (який прямує до зарубіжних ринків), значна кількість штатних працівників та агентів, розгорнута представницька мережа, значна частина сплачених податків із працівників (прибуткового податку, відрахувань до соціального та пенсійного фондів тощо), проведення рекламних акцій, отримання рейтингів тощо. Очевидно й те, що уряд вдається до найлегших кроків, піднімаючи ставки податків, не вдаючись до простої економічної собівартості страхових послуг та технічного результату страхування. З переходом на ринковий

шлях розвитку ми забули про природу собівартості, яка чітко виписувалась за радянських часів. Ринкові регулятори формують конкурентну ціну, але відсутність державного регулювання цін формує викривлену тарифну політику: одні суб'єкти ринку комфортно почуваються через прогнозованість доходів, що дають акціонери, інші – продовжують надавати послуги, скорочуючи нерентабельні страхові продукти, а у підсумку страждають клієнти.

По-друге, Державна комісія з питань регулювання ринків фінансових послуг України хоче виконати свою місію стосовно мінімізації псевдостраховання з метою якісного впровадження пенсійного страхування.

Таким чином, на основі проведеного кількісного та якісного аналізу страхового ринку України та з метою його подальшого розвитку, популяризації довгострокових видів страхування, мінімізації псевдостраховання необхідне більш жорстке державне регулювання вітчизняного страхового ринку. Воно полягає у встановленні граничних вимог щодо фінансових показників страховиків, зокрема ліквідності, платоспроможності, підвищення вимог до обсягів статутних фондів, переведення соціальних фондів у страхову компанію з державною часткою (НАСК «Оранта»), жорсткому регулюванні перестраховальних операцій. Оскільки лише врегульований страховий ринок забезпечить чіткі, прозорі та конкурентні правила гри для його учасників та клієнтів, це є необхідною передумовою для капіталізації страховиків і, як наслідок – передумовою для економічного зростання України.

1. World insurance in 2002: high premium growth in non-life insurance // <http://www.swissre.com>.
2. Статистичний збірник «Міжгалузевий баланс України за 2000 р. в цінах споживачів». – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2001. – 50 с.
3. Статистичний збірник «Міжгалузевий баланс України за 2001 р. в цінах споживачів». – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2002. – 60 с.
4. Бридун С. В., Новицький В. В. Відшкодування збитків на об'єктах енергетики енергетичними страховими пулами // Наукові вісті НТУ «КПІ». – 2000. – № 3. – С. 120–126.
5. Залетов А. Н. Страхование в Украине / Под ред. д. э. н. О. А. Слесаренко. – К.: Международная агенция «Вее-Zone», 2002. – 452 с.
6. Brydun Y. Insurance survey «Growing less risky» // Ukraine's first business and investment weekly «Eastern Economist». – 2000. – № 27 (339), July 31 – August 6. – P. 11.
7. Brydun Y. Insurance survey «A developing market» // Ukraine's first business and investment weekly «Eastern Economist». – 2000. – № 42 (354), November 13–19. – P. 13.
8. Brydun Y. Insurance market survey «Ensuring the future» // Ukraine's first business and investment weekly «Eastern Economist». – 2001. – № 6 (371), March 12–18. – P. 9–10.
9. Brydun Y. Insurance industry «Picking up steam» // Ukraine's first business and investment weekly «Eastern Economist». – 2001. – № 16 (381), May 21–27. – P. 12.
10. Страховий ринок в Україні: стан, проблеми, перспективи (аналітична доповідь Центру Разумкова) // Національна безпека і оборона. – 2003. – № 6. – С. 2–46.
11. Барановський О. І. Великі проблеми маленького ринку // Дзеркало тижня. – 2003. – № 30 (455). – 9 серпня. – С. 7.
12. Барановський О. І. Проблеми, що стримують розвиток страхового ринку. Аналітичний звіт Українського центру економічних і політичних досліджень ім. Олександра Разумкова // Страхова справа. – 2003. – № 3 (11). – С. 60–67.
13. Виступ Президента України Леоніда Кучми на Всеукраїнській нараді з проблем боротьби з організованою злочинністю і корупцією та захисту прав людини // http://www.president.gov.ua/activity/zayavinterv/performance/_page_7.html.